

Що для Росії означають заворушення в Ірані

Події, що розгортаються в Ірані, безпосередньо пов'язані з майбутнім балансом сил у Європі та перебігом війни в Україні

В Ірані тривають політичні заворушення, і вони вже стали не лише внутрішньою кризою. Насправді ця ситуація перетворюється на стратегічну проблему для Москви, впливаючи на її енергетичне становище та здатність протистояти санкційному тиску, а також спроможність фінансувати тривалу війну в Україні.

Довгий час Іран був стабільним партнером Росії, який через численні санкції перебував у політичній ізоляції та мав економічні обмеження, що не дозволяло Тегерану орієнтуватися на Захід. Тепер зрозуміло, що ця стабільність є сумнівною. Тривалі заворушення здатні зробити корисного партнера джерелом невизначеності саме тоді, коли Кремль найменше може собі це дозволити.

Навіть попри жорсткі репресивні заходи, хвиля протестів, яка піднялася в Ірані наприкінці грудня, триває й досі. За оцінками правозахисних організацій і незалежних моніторингових груп, убито понад 5 тис. осіб, десятки тисяч – затримано. Неодноразово по кілька днів поспіль блокувався доступ до інтернету, супутникового зв'язку, звичайного телефону. Всередині країни вважають, що цим загальнонаціональним відключенням комунікацій сприяла російська технічна та безпекова допомога, адже Москва має неабиякий досвід контролю у сфері інформації, репресій та стеження.

Можливість незалежної перевірки кожного елемента цієї допомоги є менш важливою, ніж її політичний ефект. Протестувальники, які виступають проти політичної системи Ісламської Республіки, дедалі частіше розглядають Росію як давнього партнера режиму та як країну, що допомагає впроваджувати репресії. Саме це пов'язує Москву з непопулярним політичним режимом і робить будь-які майбутні зміни в Тегерані більш ризикованими для російських інтересів.

Те, що розпочалося як економічні заворушення, спричинені інфляцією, знеціненням валюти й зниженням рівня життя, швидко набуло політичного характеру. Хвилі протестів, які дедалі частіше повторно вибухали впродовж останнього десятиліття, перетворили Іран на країну, де суспільство орієнтоване на рухи, а протести – більше не виняток, а очевидні ситуації. Більшість політичних груп і протестних рухів сьогодні переконані, що для значних змін необхідна структурна трансформація, якої можна досягти шляхом запровадження фундаментальних реформ, або перерозподілу влади, що уможливить реальні економічні та політичні зміни.

Цю динаміку посилив зовнішній тиск. Повернення Дональда Трампа до Білого дому принесло нові санкції і поклало край будь-якій надії на дипломатичне врегулювання в найближчому майбутньому. Позиція Ірану в регіоні теж послабилася. Дванадцятиденна війна з Ізраїлем, включно з вбивствами високопоставлених командирів, стала поворотним моментом. Разом із падінням режиму Башара Асада в Сирії і арештом Ніколаса Мадуро у Венесуелі всі ці події призвели до збільшення напруженості та структурної нестабільності в політичній системі Ірану.

Іран, імовірно, увійде в період внутрішніх змін і напруження для еліти всередині країни. Занепокоєння Москви викликає саме ця невизначеність.

Результатом стане тривала невизначеність, а не неминучий крах. Якщо від прямих військових дій утримаються США і не буде інших серйозних зовнішніх потрясінь, то Іран, імовірно, увійде в період внутрішніх змін і напруження для еліти всередині країни. Занепокоєння Москви викликає саме ця невизначеність.

Від початку повномасштабного вторгнення в Україну Росія спирається на Іран як на частину своєї стратегії виживання під санкціями. Відносини ці є радше прагматичними, ніж ідеологічними, і базуються на військовій співпраці, дипломатичній узгодженості та координації під тиском Заходу. Для Москви важливість Ірану полягала в тому, що він був передбачуваним партнером, таким, що мав мало альтернатив і був готовий до співпраці в політичній, економічній та безпековій сферах. Якщо Іран не буде відірваним від світу, цей вплив зникне.

З погляду Кремля, майже будь-який можливий майбутній політичний курс Ірану є проблематичним. Раптова зміна керівництва чи системна трансформація можуть із часом підштовхнути Тегеран до відновлення відносин із Європою і повернення на світові ринки.

Цілком можливо, що навіть контрольоване виживання нинішньої системи надасть більше повноважень прагматичним дієвцям, які значною мірою зосереджені на економічній стабілізації, а не на геополітичній конфронтації. В обох сценаріях Росія втрачає важелі впливу.

Визначальними є також наслідки в енергетичній сфері. Іран володіє одними з найбільших запасів нафти і газу у світі, проте санкції та ізоляція не дають реалізувати значну частину цього потенціалу. Поки що така ситуація була на користь Росії, бо обмежувала конкуренцію на і без того напружених світових ринках, особливо з огляду на те, що війна в Україні змінила енергетичні потоки в Європі.

Якщо майбутнє іранське керівництво відчинить двері для західних та європейських енергетичних компаній, то динаміка регіональних поставок зміниться. Збільшення іранського експорту призведе до зниження цін і зменшення можливостей Росії використовувати дефіцит енергії як важіль впливу на Європу, тому для Москви це не стільки питання частки ринку, скільки питання контролю.

Фінансування війни Росією значною мірою спирається на доходи від продажу енергоносіїв. Будь-які події, що сприяють збільшенню поставок, зниженню цін або диверсифікації довгострокових енергетичних опцій Європи, безпосередньо послаблюють фінансову основу Кремля. Реінтеграція Ірану сприятиме всім трьом процесам.

Навіть без повної реінтеграції менш ізольований Іран ускладнив би роботу неформальних мереж Росії з обходу санкцій і знизив би цінність Тегерана як стратегічного економічного партнера.

Тут криється ще одна структурна проблема для Москви. Найтісніші відносини Росії в Ірані пов'язані не з громадянським суспільством чи економічними технократами, а з безпековими інститутами та політичними мережами, що дотримуються жорсткої лінії, багато з яких пов'язані з Корпусом вартів Ісламської революції або офісом Верховного лідера. Саме ці дієвці безпосередньо стикаються з викликами, пов'язаними з заворушеннями. Якщо їхній вплив послабиться внаслідок політичних реформ, перестановок у еліті чи зміни поколінь, доступ і вплив Росії також послабляться. Москва має небагато значущих зв'язків із соціальними чи політичними силами, здатними впливати на майбутнє Ірану.

Ось чому повідомлення та чутки про допомогу Росії у сфері стеження, відключення інтернету та контролю мають стратегічне значення. Вони можуть допомогти зберегти стабільність у

короткостроковій перспективі, однак поглиблюють ворожість у довгостроковій. Репресії можуть дати час, але не здобудуть лояльності.

З європейського погляду, політичні зміни в Ірані послабили б тиск на енергетичні ринки та ще більше обмежили військову економіку Росії

Значними є також наслідки для Європи. Неспокій в Ірані перетинається з дебатами щодо санкцій, енергетичної безпеки та стійкості військової економіки Росії. З європейського погляду, політичні зміни в Ірані послабили б тиск на енергетичні ринки та ще більше обмежили військову економіку Росії. Це допомагає зрозуміти, чому Москва останніми тижнями посилила свою розвідувальну, безпекову та інформаційну підтримку Ісламської Республіки – від допомоги в репресіях і спостереженні до повної підтримки в пропаганді та інформаційній війні, зокрема на міжнародних форумах.

Протести в Ірані часто розглядаються як випробування політичної системи Ісламської Республіки. Вони також є випробуванням припущень Росії щодо того, наскільки партнерські відносини з країнами, що перебувають під санкціями, можуть забезпечити контроль. Вони безпосередньо впливають на енергетичні розрахунки Росії, її здатність підтримувати фінансування війни та протистояти тиску Заходу.

Заворушення в Ірані показують вразливість ширшої стратегічної позиції Москви, яку Росія навряд чи зможе легко стримувати чи контролювати.

Якщо найближчими місяцями або роками політичний курс Ірану зміниться, то результат навряд чи буде на користь Москви. Така зміна послабила б позиції Росії не лише на Близькому Сході, а й у контексті війни в Україні, ставлячи під загрозу одне з небагатьох стратегічних партнерств, що залишилися у Росії в умовах санкцій і ізоляції. Саме тому президент України Володимир Зеленський публічно закликав міжнародне співтовариство підтримати іранських протестувальників та політичні зміни в Ірані.

Події, що розгортаються в Ірані, більше не є другорядними для Росії. Вони безпосередньо пов'язані з майбутнім балансом сил у Європі та перебігом війни в Україні.

Араш Бейдоллахані

Д-р Араш Бейдоллахані (Arash Beidollahkani) є дослідником у Глобальному інституті розвитку Манчестерського університету та науковим співробітником Інституту досліджень тоталітаризму імені Ганни Арендт при Технічному університеті Дрездена. Його робота зосереджена на політиці, управлінні та зовнішній політиці Близького

Сходу, з особливим акцентом на авторитарній стійкості, нових неоавторитарних моделях, недемократичних інституціях та відносинах між державою і суспільством у постконфліктних і перехідних умовах.

